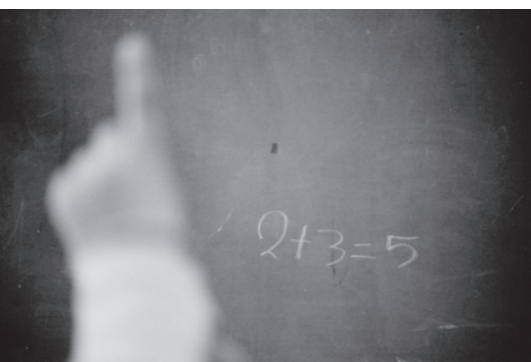

Armoede & onderwijs

WELZIJNSZORG VZW
HUIDEVETTERSSTRAAT 165
1000 BRUSSEL
02 502 55 75

WWW.WELZIJNSZORG.BE
INFO@WELZIJNSZORG.BE

NATIONAAL SECRETARIAAT Huidevettersstraat 165
1000 Brussel
T 02 502 55 75
F 02 502 58 09
E info@welzijnszorg.be

ANTWERPEN Pastorijstraat 37
2060 Antwerpen
T 03 217 24 90
F 03 217 24 99
E antwerpen@bdwzz.be

BRUSSEL Huidevettersstraat 165
1000 Brussel
T 02 213 04 73
F 02 502 81 01
E bdwzz.brussel@broederlijkdelen.be

LIMBURG Tulpinstraat 75
3500 Hasselt
T 011 24 90 20
F 011 23 16 54
E hasselt@bdwzz.be

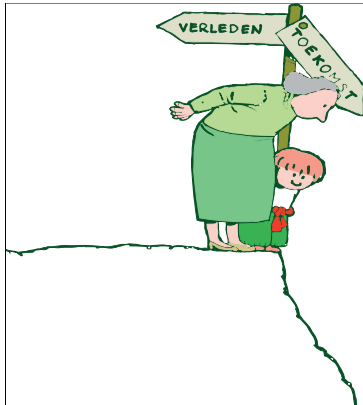
OOST-VLAANDEREN Sint Salvatorstraat 30
9000 Gent
T 09 269 23 40
F 09 269 23 49
E gent@bdwzz.be

VLAAMS-BRABANT Varkensstraat 6
2800 Mechelen
T 015 29 84 58
F 015 29 84 80
E mechelen@bdwzz.be

WEST-VLAANDEREN Oostnieuwkerksesteenweg 51
8800 Roeselare
T 051 26 56 25
F 051 26 56 48
roeselare@bdwzz.be

1. Armoede en uitsluiting – Een complex verhaal

1.1 Een situatie

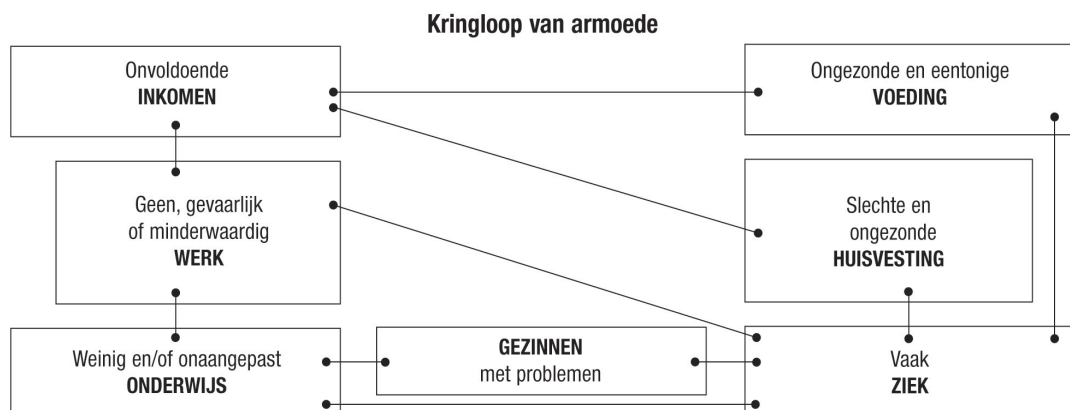
Op onze school kent iedereen de werkvrouw en andersom. Hoewel we wisten dat ze niet rijk was, heeft het jaren geduurd eer sommigen begonnen te vermoeden hoe moeilijk ze het had om als kostwinner haar kinderen groot te brengen. Iemand stelde voor dat het personeel bijeen zou leggen om haar te helpen. Zo kreeg ze een ferme som geld. Groot was de verbazing toen het personeel vernam dat zij met 'hun' geld een kleuren-tv had gekocht.

Wat denk ik bij het horen van dit verhaal?

1.2 De kringloop van armoede

Mensen die in armoede leven merken dag in dag uit dat ze geen toegang hebben tot kansen en mogelijkheden die andere wel krijgen. Armoede kan bovendien niet herleid worden tot alleen maar **een inkomensprobleem**.

Armoede in onze samenleving is een samenhang van vele elementen, die vaak tegelijk aanwezig zijn bij arme gezinnen: moeilijkheden in het onderwijs, slechte tewerkstellingskansen, een te klein inkomen, ongezonde huisvesting, moeilijke thuissituaties... Dit alles vormt een kluwen dat we omschrijven als de **kringloop van de armoede**. Een kringloop waar de gezinnen die in armoede zitten, niet zomaar uitgeraken. Want het zijn vele samenhangende problemen, die elkaar versterken. Bovendien kunnen die zowel oorzaak als gevolg zijn. Armoede is dan ook nooit een eenvoudige zaak.

1.3. De binnenkant van armoede

Kansarme mensen hebben beperkte mogelijkheden om zich te ontwikkelen: ze leven in een administratieve chaos, ze hebben een zwakke gezondheid, ze zijn weinig of niet geschoold,... Naargelang van de fysieke en psychische draagkracht ontwikkelen deze mensen *overlevingsstrategieën*. Sommige mensen kunnen zware klappen relatief goed verwerken, anderen geraken er alleen nooit bovenop. Deze kwetsbaarheid wordt vanuit het beleid, de hulpverlening, het onderwijs vaak benaderd vanuit een op de 'middenklasse' geënte aanpak..

Daarnaast hebben heel wat kansarme mensen in hun vroege kinderjaren te maken gehad met *verstoorde en/of gebroken relaties*. Deze onherstelbare breuken leiden vaak tot een beschadigd fundament waarop de *identiteitsontwikkeling* en de vorming van het *zelfbeeld en de eigenwaarde* een flinke deuk kregen.

Een irrationeel verlangen naar 'ouderfiguren', een *warm en veilig nest en het gevecht om geliefd te worden*, vormen vaak de belangrijkste drijfveer doorheen hun leven.

Toch valt het op dat ondanks alle problemen deze mensen blijven vechten voor een beter bestaan. De onderlinge solidariteit is groot. Deze positieve kracht moeten we (h)erkennen want het is een belangrijke hefboom om de cirkel van armoede te doorbreken.

Basisveiligheid

Mensen in armoede kennen weinig zekerheden in het leven. Alles lijkt tijdelijk'. Ze hebben nauwelijks greep op hun leven, hun gezin. Dit heeft te maken met

- regelmatig verhuizen
- veranderende inboedel omdat de vorige werd aangeslagen door de deurwaarder
- onregelmatig, wisselend inkomen (interim, klusjes, slecht betaald zwart werk)
- 'angst' voor plaatsing van de kinderen
- bepalende interventies van hulpverleners

De jeugdrechter, de raad van het OCMW, de maatschappelijke assistent, de schooldirecteur, de instellingsverantwoordelijke,... beslissen wat voor hen het beste is.

Het verdriet en de pijn die deze mensen vanuit hun kinderjaren meeslepen is groot.

Het *basisgevoel 'er te mogen zijn'* ontbreekt. Zij voelen zich integendeel voortdurend afgeschreven en tekort gedaan. Zij leven met een 'leeg gevoel'.

Fundamentele eenzaamheid

Volwassenen die als kind veel verdriet en verlies hebben meegemaakt, zijn bang opnieuw iemand te verliezen. In elke nieuwe relatie duikt meteen de angst op om opnieuw met verlies te worden geconfronteerd.

Hierdoor ontstaat een slingerbeweging: menselijke contacten worden opgebouwd en daarna weer afgestoten. Als een relatie vertrouwelijker wordt, steekt de angst om terug verlaten te worden de kop op. Om zelf niet in de steek te worden gelaten, wordt een muur opgebouwd voor wie te dicht komt. Je voelt plotseling weerstand.

Binnen de hulpverlening en het onderwijs wordt dit gedrag vaak geïnterpreteerd als desinteresse, luiheid, domheid,... Deze reactie is voor veel generatiearmen een bevestiging van het gevoel

'er alleen voor te staan'. Het is een vruchtbare voedingsbodem voor hun diep geworteld wantrouwen tegenover dergelijke organisaties.

Negatief en laag zelfbeeld

Heel wat kansarme mensen hebben nooit een stabiele omgeving met vaste referentie figuren (ouders) gekend. Ze hebben onvoldoende kunnen kennismaken en experimenteren met

normen en waarden die belangrijk zijn voor het uit bouwen van duurzame relaties. Gedrag dat wordt aangeleerd zonder deze voorkennis wordt vaak niet eigen gemaakt. Dit aangeleerde gedrag camoufleert een extreem laag en negatief zelfbeeld. Om toch een eigen identiteit te verwerven valt men terug op de klassieke rolpatronen: macho gedrag, stoerdoenerij en stereotiep rolgedrag. Beter een slecht imago en een negatieve identiteit dan helemaal niets betekenen.

Men legt de schuld van de armoede te vaak bij de mensen zelf. Het gevolg is het gevoel van verworpen en vernederd zijn. In deze situatie keert men de realiteit vaak de rug toe. Mensen dromen over zaken die in hun werkelijkheid onmogelijk zijn. Fantasieën en soms grootheidswaan moeten het onzekerheidsgevoel onderdrukken. Ze zijn de laatste strohalm om zichzelf voor de buitenwereld te bewijzen. Dat deze strategie gemakkelijk leidt tot probleemgedrag spreekt voor zich.

Sommige mensen proberen dit negatieve zelfwaardegevoel te compenseren door zich schijnbaar aan te passen. Ze proberen zich op materieel vlak 'gelijk' te stellen met wat voor hen de 'maatschappelijke norm' lijkt. Bij arme mensen leidt dit vaak naar deurwaarders en incassobureaus.

Een vicieuze cirkel

Veel wrijvingen ontstaan bij de interpretatie van elkaars 'signalen'. Door de verschillende betekenisverlening ontstaan er communicatiestoornissen. Leerkrachten verwachten van mensen die in armoede leven attitudes die ze niet kennen, niet of verkeerd begrijpen, niet geleerd hebben,... Armen handelen soms vreemd en hebben soms een houding die door de omgeving foutief geïnterpreteerd wordt.

Dit schema verduidelijkt de vicieuze cirkel waarin deze mensen terechtkomen.

- (1) Mensen die met generatiearmen in contact komen zullen uit vele concrete feiten en uitspraken terecht kunnen afleiden dat het deze mensen ontbreekt aan een aantal communicatieve, sociale en praktische vaardigheden die nodig zijn om in onze samenleving aanvaard te worden en 'normaal' te functioneren.
- (2) Als men de achtergrond en het kluwen waarin deze mensen zich bevinden niet kent en begrijpt, ontstaan er ontelbare misverstanden. Wat evident is voor ons is vaak niet zo evident voor hen. Arme mensen zelf hebben vaak verleerd om vragen te stellen. Ze zijn beschaamd om hun onkunde en ervaren vaak negatieve vernederende reacties op de vragen die ze stellen.

- (3) Het 'niet-begrijpen' van de maatschappij (onderwijs inclusie) maakt de toestand nog erger.
- (4) Gevolg is dat mensen zich verder terugtrekken in een eigen wereld. De vaardigheden die noodzakelijk zijn om adequaat met de buitenwereld te communiceren, worden niet verder ontwikkeld.

Wat herken ik?

Zie ik mensen die in gelijkaardige omstandigheden leven?

2. Onderwijs: hefboom in de kering van maatschappelijke uitsluiting.

2.1. Intro

Armoede en achterstelling spelen door in het onderwijs en de opleiding.

Een school kan de armoede niet uitschakelen. Maar een school is een belangrijke schakel in de armoedebestrijding. Vanuit de school kan gewerkt worden aan een gunstig school - en klas klimaat voor alle kinderen. Een goede aanpak kan hier wel degelijk een verschil maken in het opgroeien van een kind!

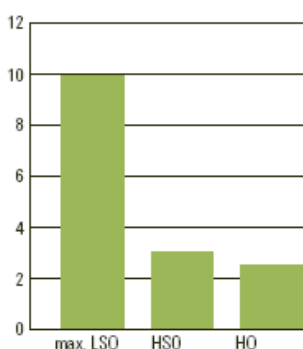
Kinderen die kenmerken dragen die met armoede en marginaliteit samenhangen, hoeven op school niet noodzakelijk uit de boot te vallen. Ze lopen wel een reëel risico, maar elementen in de school, de leerkracht en de klasgroep kunnen maken dat ook zij aan hun trekken komen. We merken dat er voor die kinderen heel wat pijnpunten zijn, momenten en situaties waarin ze zich ongemakkelijk voelen. Deze pijnpunten maken dat deze kinderen minder graag en minder gemotiveerd schoollopen.

2.2. Een aantal cijfers

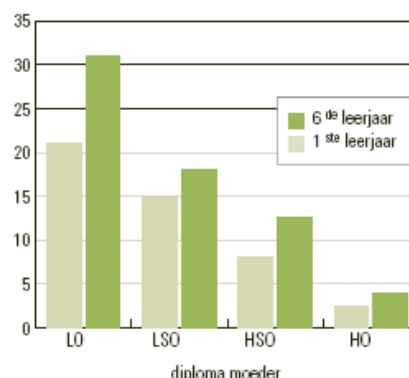
Onderstaande gegevens staan in het 'Cijferboek sociale ongelijkheid in het Vlaams Onderwijs' door Steven Groenez e.a. 2003. Deze studie werd uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en vorming.

Tussen het eerste en zesde leerjaar lopen steeds meer kinderen uit kansarme gezinnen schoolse vertraging op.

% Kinderen met achterstand in de 3^e kleuterklas³

% Leerlingen met achterstand in 1° & 6° leerjaar³

2.3. Belevingskernen

Om dicht bij mensen te komen willen we doordringen tot de wijze waarop mensen hun situatie beleven, willen we vat krijgen op hoe ze aan dingen betekenis geven en welke gevolgen dat voor hen heeft.

- Wat betekent het voor een kind om telkens bij de naamafroeping bij het ophalen van het geld te moeten zeggen dat het zijn geld nog niet bijheeft?
- Wat betekent het voor een ouder met een lege portemonnee als zijn kind thuiskomt met een briefje waarop men hem voor de derde keer vraagt het achterstallige melkgeld te betalen?
- Wat betekent het voor een leerkracht om na een week nog niet in orde te zijn met de geldophaling voor melk, omdat weer hetzelfde kind zelfs na herhaaldelijk aandringen nog niet heeft betaald?

Belevingskernen bij kinderen

Als we proberen door te dringen tot het 'levensgevoel' dat bij arme kinderen in die situaties overweegt, dan komen we uit het schaamte- en minderwaardigheidsgevoel, gebrek aan zelfvertrouwen, zich opstandig voelen, de moed opgeven en reactiepatronen als aandacht vragen, compenseren met stoer gedrag, zich afsluiten... Het belet niet dat sommige kinderen een enorme bewondering van leerkrachten wegdragen voor hun zelfredzaamheid en levenswijsheid.

Belevingskernen en percepties bij ouders zijn onder te brengen bij schaamtegevoel en gebrek aan eigenwaarde, het wantrouwig zijn, zich benadeeld voelen, emotioneel reageren, het zich verbergen, wegstoppen, aandacht vragen, het compenseren en leven op korte termijn, de school ervaren als een boeman of een droomfabriek...

Belevingskernen bij leerkrachten zijn: bezorgdheid en medelijden, vooroordelen en onwetendheid, engagement en twijfels, machteloosheid en irritatie, het zich leeggezogen en niet begrepen voelen, succes ervaren en hoopvol zijn voor de toekomst.

2.4. Knelpunten bij het onderwijs op een rijtje.

Financiële drempels

- de kosten voor aankoop schoolmateriaal: boeken, materiaallijsten,
- de kosten voor drankjes en maaltijden op school
- de kosten voor voor - en na bewaking en/of middagtoezicht
- bijdrage aan acties van de school: tombola, kaartenverkoop, ...
- een ongevallenverzekering die voorziet dat ouders eerst zelf voorschieten
- kosten voor activiteiten: uitstappen, schoolvoorstellingen,...
- uitgaven die je moet doen om "erbij te horen": trakteren op verjaardagen, abonnementen op tijdschriften, ...
- de kosten voor de aankoop van zwem - en turnmateriaal,...
- vervoersonkosten
- ...

Drempels die samenhangen met de (formele) organisatie van een school

- moeilijke administratieve formaliteiten bij inschrijving
- arme ouders zijn zelden vertegenwoordigd in een oudercomité of schoolraad
- te beperkt aantal mogelijkheden voor contacten tussen leerkracht en ouders
- een directeur wordt overstelpt met administratie en heeft weinig tijd meer voor ouders
- de relatie school • ouders is meestal vrij formeel
- een onduidelijke communicatie over schoolvorderingen (soms alleen beperkt tot punten op een rapport)
- onduidelijke schoolreglementen
- leerkrachten hebben weinig tijd buiten de lesuren
-

Drempels die toegeschreven worden aan verschillende 'culturen'

- scholen weten weinig over de leefwereld van arme kinderen en hun ouders
- bij ouders leven gevoelens van onkunde en onmacht
- de gezinscultuur en buitenschoolse vaardigheden worden genegeerd of waardeloos gevonden
- communicatiedrempels die worden toegeschreven aan een andere 'cultuur': een andere taal, een directieve communicatie bij ouders uit armoedesituaties, ...
- arme ouders weten weinig over wat hun kinderen doen en leren in de school

- “er wordt alleen gepraat als er problemen zijn”
- ...

Wat zijn volgens u, vanuit uw praktijkervaring, de bijzonder moeilijke momenten op de school voor kinderen die in armoede leven?

2.5. Omgaan met kansarmoede op school: enkele mogelijkheden tot actie

(bron: Omgaan met kansarmoede in de basisschool. Uitgegeven door CEGO - 2003)

Schoolrekeningen

Een beperkt inkomen betekent voor de meeste kansarme gezinnen hét knelpunt in de contacten met de school. De toegang tot het onderwijs is in principe gratis, maar de realiteit is wel anders. Indien we het reële kostenplaatje bekijken, zien we dat dit voor het modale gezin haalbaar en redelijk is, maar voor gezinnen uit de laagste inkomens een zware tot zeer zware financiële inspanning vergt.

Uit een onderzoek van het HIVA (Hoger Instituut Voor de Arbeid) blijkt dat de gemiddelde studiekost voor een kleuter uit de eerste kleuterklas 176,67 euro bedroeg in 1999. Voor een leerling uit het zesde leerjaar bedroeg dit 470,08 euro.

Onder studiekosten bedoelt men strikte studiekosten zoals niet-duurzame schoolartikelen (schoolboeken, fotokopieën, gereedschappen, schoolagenda,...), duurzame schoolartikelen (boekentas, passer, woordenboeken,...) schoolgebonden kleding (werkkleding, sportkleding,...) vervoer en schooluitstappen tijdens de schooluren.

Aandachtspunten of suggesties:

- Afspraken om de tact en de discretie altijd te bewaken
- Bewaken hoeveel financiële inspanningen van de ouders worden gevraagd (o.a. een beleid uitstippelen voor bos • en zeeklassen, uitstappen,...)
- Optionele zaken niet inschakelen in het basispakket (bijv. schooltijdschriften)
- Een doordacht (centraal) beheer voor het ophalen van de finances
- Organiseren van gespreide betalingen voor grotere bedragen
- Afspraken voor de traktaties voor de verjaardagen, geschenken voor de leerkrachten
- Nagaan hoe, wanneer en hoeveel schoolfoto's genomen worden
- Bepalen wanneer de directie en andere diensten worden ingeschakeld bij niet betalen

Mondelinge communicatie met ouders

“De ouders van die kinderen, die je zou willen zien, krijg je nooit te zien, en dat is zo frustrerend...”

Vele kansarme ouders komen niet naar school voor een oudercontact, een rapportbespreking, een open klasdag. Niet begrijpen wat er precies wordt verteld, zich schamen ten opzichte van de andere ouders omwille van zijn kledij, zijn taal, bang zijn voor de minder goede resultaten

van zijn kind, niet weten wat de verschillende codes op het rapport willen zeggen, angstig zijn omdat men denkt dat men niet zo goed kan praten als de leerkracht,... het illustreert allemaal hoe 'pijnlijk' erg ouders zich op zo'n momenten schamen.

Ook voor de kinderen is dit een probleem: ook zij schamen zich soms voor hun ouders. Ze vinden het zo jammer dat hun mama en papa nooit eens naar school komen en voelen zich geïsoleerd, of sommigen zijn bang dat hun ouders opnieuw beginnen schelden.

Leerkrachten hebben het op zo'n momenten vaak moeilijk, ook voor hen is dit een pijnmoment. Hoe slaag je erin alle ouders evenveel aandacht te geven, ook aan de minder mondige? Hoe krijg je het voor elkaar dat ouders elkaar evenwaardig benaderen? Hoe ga je om met de grote(re) kwetsbaarheid, het onlogische, verwarde taalgebruik, met schelden en zelfs agressief gedrag?

Aandachtspunten of suggesties:

- Bouw van bij de start van het schooljaar een vertrouwensrelatie op door je niet te beperken tot een contact via de klasagenda, maar ten volle ook de minder formele contactmomenten te benutten; als er een individueel gesprek nodig is n.a.v. problemen is er al een band gesmeed
- Nodig bij 'slecht•nieuws•gesprekken' altijd beide ouders uit; dit zorgt ervoor dat beiden op dezelfde moment van dezelfde persoon de informatie gekregen hebben
- Indien het gaat om een gesprek buiten de reeks geplande oudercontacten: nodig zo mogelijk de ouder mondeling uit, laat hierbij niet teveel tijd tussen de uitnodiging en het eigenlijke gesprek, zodat de ouders zich in de tussentijd niet teveel zorgen maken
- Bereid het gesprek goed voor: wat wil je weten van de ouders over het kind, wat wil je zeggen over het kind, wat wil je bereiken met het gesprek, welke afspraken wil je maken
- Neem de tijd om naar hen te luisteren en om naar hun beleving te peilen en zorg ervoor dat er een evenwicht is in het gesprek tussen luisteren naar de ouders en zelf praten
- Vergeet zeker niet de positieve boodschappen over het kind
- Probeer regelmatig te checken bij de ouders of jouw boodschappen wel overkomen zoals jij ze bedoelt en maak heel concrete afspraken

Schriftelijke communicatie met ouders

Heel wat boodschappen worden meegedeeld langs schriftelijke weg: brieven, agenda, heen - en weer schriftje, schoolreglement...

Wat werkt goed, en wat minder? Waar wringt het schoentje precies? Hoe kunnen we de schriftelijke communicatie meer toegankelijk maken? Waar beginnen we eerst mee? Hoe evalueren we het? Wie doet wat?

Aandachtspunten of suggesties:

- Hou er rekening mee dat niet reageren op schriftelijke communicatie lang niet een uiting is van niet willen of niet geïnteresseerd zijn
- Maak de inhoud van de brieven duidelijk aan de hand van tekeningen en illustraties
- Licht de brieven mondeling toe (ev. via de kinderen)
- Signaleer bij meer complexe vragenlijsten of dergelijke dat de klastitularis of de directie bereid is om de documenten met hen in te vullen
- Gebruik bepaalde kleuren of pictogrammen voor brieven van verschillende betekenis: b.v. gele brieven moeten ondertekend en terug meegebracht worden; groene brieven zijn gewone mededelingen, blauwe brieven zijn vragen om materiaal mee te brengen; rode brieven zijn uiterst belangrijk om te lezen,...
- Geef de kinderen zo vroeg mogelijk mee verantwoordelijkheid in het doorspelen van die informatie; een stempeltje op de hand betekent bijv. dat er een brief moet worden afgegeven

Werken in de klas

De aangeboden leerinhouden zijn voor hen soms onherkenbaar en levensvreemd. Ze vormen niet echt een klankbord voor datgene wat zij ervaren en beleven. De handboeken, de verhalen, de opdrachten, de vragen zijn vaak onrealistisch en bieden niet direct identificatiemogelijkheden. Vele tekstjes uit leesboekjes hebben voor deze kinderen een wrange smaak. Ze lezen over papa's die naar kantoor vertrekken en helpen bij knutselwerkjes, mama's die leuke spelletjes spelen en op woensdagnamiddag met de kinderen naar het museum trekken.

Tegelijk wordt op de sociale bagage en de soms sterk ontwikkelde zelfredzaamheid onvoldoende ingespeeld. Het stelt hen nochtans dikwijls in staat om in het onderwijs op een vrij comfortabele manier te overleven. Hier laten we kansen liggen om hun zelfvertrouwen en zelfwaarde gevoel te ondersteunen.

Aandachtspunten of suggesties:

- Het onderwijs laten aansluiten bij concrete ervaringen: zorgen voor concreet materiaal, bezoeken plannen in de buurt
- Nuttige zaken aanleren zodat 'leren' echt zin krijgt: het fietsen oefenen in de kleuterklas, reclamefolders uitpluizen in de lagere school
- Inspelen op herkenbare activiteiten uit hun leefwereld: playback, timmeren en knutselen met wegwerpmateriaal
- Zorgen voor afwisseling tussen fysieke en mentale inspanning en ontspanning
- Kinderen meer actief betrekken bij het leerproces door variatie in werkvormen –zelfstandig werk, groepswerk, zelfevaluatie • en ze hierbij ondersteunen
- Boeken aanbieden waarin kinderen zich herkennen
- Voldoende gradaties inbouwen zodat de angst om te falen kleiner wordt

De zorg voor het kind op de speelplaats

Heel wat ervaringen, belevingen, gevoelens die verborgen bleven, komen op die schoolspeelplaats op verschillende manieren tot uiting. We zien arme kinderen die zich juist daar zeer ontladend, vechtlustig en agressief opstellen. Anderen kruipen als het ware weg, vereenzamen en vermijden het contact met andere kinderen en worden daardoor gemeden. Soms worden ze gepest omwille van hun voorkomen, hun kledij, hun taal, of worden ze lastig gevallen met roddels over hun familie.

Soms pesten ze zelf en hanteren ze stoer gedrag als middel om zichzelf te beschermen. Het feit dat ze onhandelbaar lijken, roept dan weer negatieve verwachtingen op van andere leerkrachten en kinderen.

Deze situaties illustreren ons dat de relaties met anderen niet altijd optimaal verlopen en dat fundamentele behoeften (erkenning krijgen, kunnen exploreren,...) geen bevrediging krijgen.

Aandachtspunten of suggesties:

- Met de kinderen bespreken wat kan gespeeld worden tijdens de speeltijd (scenario's aanbieden, spelmogelijkheden voorzien door materialen en activiteiten aan te bieden, stimulerende tussenkomsten doen)
- Kansen bieden tot motorische ontlading
- Het spelgedrag en het (zowel positief als negatief) sociaal gedrag van kinderen observeren en bespreken
- Aandacht hebben voor wie gepest wordt, wanneer en door wie
- Oog, oor en tijd hebben voor het oplossen van conflicten
- Bij hygiënische oorzaken voor niet gekozen wordt, zeer discreet ingrijpen
- De sociale competentie helpen ontwikkelen: tonen hoe je aan boord kunt leggen om in een spelend groepje binnen te geraken, ze helpen over de drempel zetten als ze ergens graag bij zouden zijn, kinderen bewust maken van de effecten van hun gedrag,...

Leerinhouden waarbij taal een rol speelt

Hogere taalfuncties zoals het redeneren, bevragen, reflecteren, rapporteren, fantaseren, anticiperen, zijn bij kansarme kinderen vaak minder goed uitgebouwd. Het luisteren naar de leerkracht en de medeleerlingen tijdens kringgesprekken, onthaalgesprekken en klassieke instructiemomenten verloopt dan moeilijk. Ze weten niet steeds waarover het gaat of ze begrijpen het niet.

Het zelf moeten spreken voor een grote groep, het antwoorden, het opkomen voor zichzelf ten opzichte van mondige kinderen ligt ook gevoelig omdat ze niet steeds beschikken over de nodige taalschat en taalstructuren om zich uit te drukken. Men lacht hen uit en hun zelfvertrouwen krijgt een deuk. De betrokkenheid op het verwoorden zakt onmiddellijk weg en het zich niet goed voelen daarbij wordt gecompenseerd door storend gedrag als afleidingsmanoeuvre of door gelaten stilzwijgen.

Aandachtspunten of suggesties:

- Taal in de eerste plaats blijven zien als een middel om contact te leggen: gebarentaal, lichaamstaal en dialectische woorden als aangrijpingspunten aanvaarden
- De abstracte begrippen ondersteunen met bijpassende beelden door prenten te brengen bij verhalen
- Veel kansen geven tot praten in kleine groepen en het alleen spreken voor een grote groep vermijden
- Aan impliciete taalverbetering doen (zelf het correcte taalgebruik herhalen) hun belangstelling voor bepaalde onderwerpen benutten en aangrijpen voor taalstimulering
- Vertellen en verwoorden wat er met of aan hen gebeurt
- Kinderen niet dwingen om lang te blijven zitten in kringmomenten waarin ze hun aandacht onmogelijk kunnen handhaven, maar erover waken dat men in de loop van de dag goede gesprekken heeft met hen
- Een rijk taalbad aanbieden via verhalen, prentenboeken, liedjes, rijmpjes, uitspraakspelletjes die ze aanspreken
- Onbegrijpelijke taal decoderen: actief luisteren naar wat kinderen willen meedelen, dit zelf omzetten in begrijpelijke taal en dan toetsen aan de kinderen of dit de boodschap was die ze wilden overbrengen
- Hun lichaamstaal aangrijpen als vertrekpunt en helpen omzetten in gesproken taal
- Differentiëren in het taalaanbod
- Rekening houden met het tempo, trager vertellen of een cassetterecorder inschakelen
- De leescultuur bevorderen: kinderen én ouders vertrouwd maken met de bibliotheek, boeken uitlenen, voorlezen uit boeken en zo veel mogelijk de inhoud concretiseren met prenten en door verbanden te leggen met eigen ervaringen

Selecteer concrete werkpunten/aandachtspunten voor de school:

3. Tot slot

Een zorgvuldige analyse van de pijnpunten laat ons toe heel wat sporen te leggen naar initiatieven die meer perspectief bieden. Die initiatieven zorgen ervoor dat aan die kinderen meer kansen gegeven worden en zo het gevoel ontstaat niet machteloos te moeten toezien. Kansarme kinderen begeleiden is geen nattevingerwerk, maar een doelgericht proces. We weten waar we naartoe willen: door te kijken naar kinderen krijgen we aangrijpingspunten voor de weg, het proces dat we moeten gaan. We moeten als het ware in de huid van het kind, de ouder kruipen om zo intens mogelijk te realiseren wat ze eigenlijk doormaken, om voeling te krijgen met hoe de wereld er voor hen uit ziet. Dat empathiseren is vaak niet zo voor de hand liggend. Kansarmen die problemen hebben, bezorgen de leerkracht immers heel wat kopzorgen. De overstap in je denken van 'dit zijn moeilijke kinderen' naar 'deze kinderen hebben het moeilijk' is, als je er middenin zit, niet altijd gemakkelijk te maken. Cruciaal in de begeleiding van kinderen in armoede is ontdekken welk aanbod, welk materiaal, welke tussenkomst meer uitdagingen kan inhouden.

Concrete stappen kunnen gezet worden op volgende terreinen:

- een gedragscode voor het financiële aspect
- een gedragscode voor het communicatieve aspect
- de inspanningen bundelen (kansarmoede is een zaak van het volledige schoolteam, een beroep doen op schoolondersteunende diensten)
- een basishouding van openheid, verbondenheid en engagement

																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								</
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	----

15